

Laand van tael

Stellingwarfs

Lân
fan
taal

Les 1

1. Verhael 'Op Hork' – diel 1

Kennen jim Hork?

Nee?

Luuster dan mar goed!

Et verhael is te vienen op www.stellingwerf-heemkunde.nl. Klik daorveur in de linker kolom op De Taeletuun. Et verhael kuj' daor ok beluusteren.

2. Over et verhael

Jim hebben luusterd naor et verhael 'Op Hork'.

Praot mit mekeer over de vraogen.

- Hoe zicht Hork d'r uut?
- Zol ie op Hork wonen willen?
- Bonk woont daor hielendal alliend. Hoe vint Bonk et op Hork?
- Bonk vuult dat d'r wat aandere is as eers. Wat is d'r aandere?
- Vlerk zegt dat Bonk vlinders in 'e boek het. Het Bonk echt vlinders in de boek? Wat bedoelt Vlerk dan?
- Waoromme wil Bonk weten wat 'ik vien jow lief' in et butenlaans is?
- Praot Vera butenlaans?
- Bonk schrijft een hiel kot briefien an Vera. Vlerk vint et briefien niet goed. Waoromme niet?
- Van Vlerk moet Bonk mooie dingen opschrijven. Wat vien ie mooie dingen?
- Wat vint Bonk mooie dingen?
- Zol Vera die dingen ok mooi vienen?

3. Uutleg van de Tramopdracht

Hoe goed begriep ie een ander? Aj' goed je best doen, kuj' een hiele boel taelen verstaon. Mar soms wil ie krek dat sommige meensken niet weten wat aj' bedoelen. Dan kuj' geheimtael bruken. Geheimtael is d'r in soorten en maoten. In disse opdracht bruken wi'j d'r een 'skytale' veur. Hiel lange leden bruukten de Grieken de skytale al, as ze d'r wisse van wezen wollen dat een bosschop niet lezen wodden kon deur de vi'jaand. Een skytale is een soorte van waopenstok die an iene kaante dikker is en naor de ere kaante dunder wodt. Om de skytale dri'jden ze een leren baantien mit een hiele boel letters d'r op. Aj' alliend et baantien bekieken, kuj' d'r gien woorden op lezen. Aj' et baantien ommedri'jen, kommen de letters naost mekeer en kuj' de bosschop lezen. Jow skytale moet dan vanzels al krek lieke dikke wezen as de skytale van diegene die de bosschop maekt het! Aanders kommen de verkeerde letters naost mekaander!

In les 4 zuwwe zels zoe'n bosschop maeken!

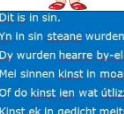

4. Uitleg van de Treinopdracht

In les 4 van dit thema gaon we op vesite in de Taeletuun. In de Taeletuun kuj' de wereld an taelen vienen.

Tael om te praoten, tael om naor te luusteren, tael om naor te kieken, tael om te maeken en tael om mit te speulen.

Wat kun ie mit tael? Een hieleboel! Let mar op!

5. 'De wereld an taelen' – een woordelieste

Plaetien	Stell	NI	plaetien	Stell	NI
	begriepen	-begrijpen		geluden	-geluiden
	bosschop	-boodschap		luusteren	-luisteren
	Duuts	-Duits		Nederlaans	-Nederlands
	verschillen	-verschillen		op mekeer lieken	-op elkaar lijken
	verstaon	-verstaan		praoten	-praten
	Fries	-Fries		zaachte	-zacht
	geheim	-geheim		zinnen	-zinnen
	Engels	-Engels		stemme	-stem
	lanen	-landen		tael	-taal
	luud	-luid		woorden	-woorden

Les 2

1. Verhael: 'Op Hork' – diel 2

Hoe gaot et veerder mit Bonk en Vera?

Lees diel 2 van et verhael.

Et verhael is te vienen op www.stellingwerf-heemkunde.nl. Klik daorveur in de linker kolom op De Taeletuun. Et verhael kuj' daor ok beluusteren.

2. Over et verhael

Praot mit mekeer over et verhael.

Bonk en Vera praoten dezelve tael. Toch begriepen ze mekeer niet.

- Vera zegt: 'Ik zit daor, heur!'
Bonk zegt: 'Mar ie bin hier toch?'
Wat bedoelt Vera?
- Vera zegt: 'Ik wil niet verbranen op 'e rogge.'
Wat veur oplossing bedaenkt Bonk?
Is Vera bliede mit die oplossing? Of wol ze misschien wat anders? Wat dan?
- Vera het een perbleem. Ze het twee glaezen wien inschonken.
Wat veur oplossing bedaenkt Bonk?
Is Vera bliede mit die oplossing? Of wol ze misschien wat anders? Wat dan?
- Vlerk zegt: 'Vera praot aenliks een ere tael.' Wat bedoelt Vlerk?

3. Geheimtael

Geheimtael bestaot al hiel lange.

Et wodde bruukt in oorloggen.

Zo kon de vi'jaand et niet lezen.

Zoks was vanzels hiel haandig!

Mar niet as de vi'jaand de geheimtael ontcieferen kon.

Dat bedudedede: dat de vi'jaand et lezen kon.

Alle geheimtaelen hebben een formule.

Dat is et geheim van de geheimtael.

Aj' de formule weten, kuj' de geheimtael lezen.

Ontciefer de twee berichten.

Kuj' de formule ontdekken?

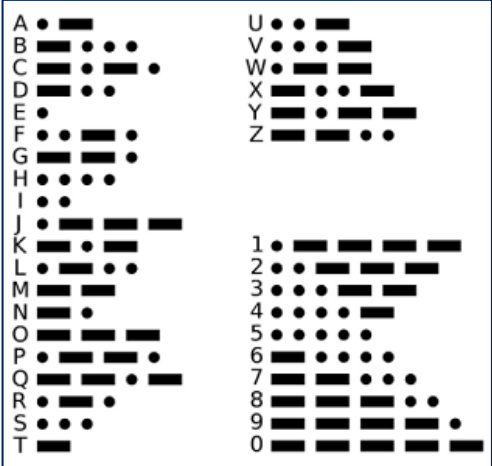
De zinnen bin in et Stellingwarfs.

Dem eest erhe te engehe imesn oepp ot.

//////
?nereov et seitne ed mo tim skarts 'joaG
//////

4. Kapitein op een schip

Hej' wel es van Morse heurd?
Et is een soorte van geheimtael.
Hier ziej' Morse.
Een stip nuum ie 'dit' en een streep nuum ie 'dat'.
Een stip is kot en een streep is lang.
Ie kun ok Morse sturen mit locht. Op een schip is dat haandig.
Ie kun ok Morse sturen mit geluud. Mit een radio is dat haandig.

Stel: ie bin kapitein op een schip.
Ie zien een aander schip.
Ie willen wat zeggen.
Ie bruken Morse mit locht.
Hoe praot ie Morse mit een laampe?

5. Overzetten uut Morse

Kiek naor de kode en zet die over uut Morse:

— — — — — ● — ● ● ● ●

● ● ● ● ●

● — ● ● ● ● ● — — ● — —

6. Overzetten naar Morse

Now aandersomme:

Hieronder staot een zin.

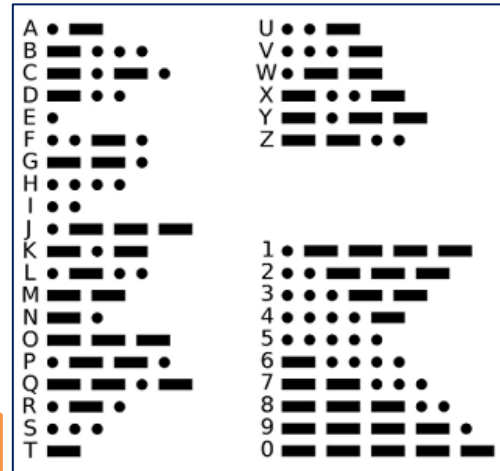
Maek d'r een Morsekode van.

Schrief je naeme ok in morse.

Daenk d'r omme: laot genoeg ruimte tussen de letters. Kiek mar naor opdracht 5.

Ik kan Morsekode

Kuj' je naeme ok schrieven in Morse?

7. Veur de Tramopdracht

In les 4 maeken we een geheime bosschop.

Dat doen we mit een skytale.

Aj'm al stroken kregen hebben van juf of meester, dan kuj'm al een geheime bosschop maeken.

In les 4 staot hoe as et moet.

Daenk d'r omme dat ere kiender jow bosschop niet zien!

Beweer de strook goed.

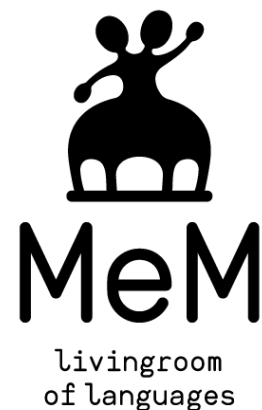
8. Veur de Treinopdracht

In les 4 gaon wi'j op vesite in de Taeletuun.

Wi'j nemen oons mooiste woord mit.

Wat is jow mooiste woord?

Tip: Op www.stellingwarfs.nl staot een lieste mit de mooiste Stellingwarver woorden.

Les 3

1. Verhael: 'Op Hork' – diel 3

Lees verder over Bonk en Vera.

Et verhael is te vieren op www.stellingwerf-heemkunde.nl. Klik daarveur in de linker kolom op De Taeletuun. Et verhael kuj' daor ok beluusteren.

2. Over et verhael

Praot mit mekeer over et verhael.

- Bonk kan niet slaopen. Hoe kan dat?
- Bonk zol wel een woordeboek hebben willen. Waoromme?
- Bonk vraagt: 'Is d'r wat?'
Vera zegt: 'D'r is niks. Et gaot hiel goed.'
Mar ze bedoelt wat eers. Wat bedoelt ze?
- Vera praot over een grote sterke man mit een rooie baord. Wie bedoelt ze, daenk ie?
- Vera vuult heur allienig.
Wat veur oplossing bedaeht Bonk?
Is Vera bliede mit de oplossing? Of wol ze liever wat anders? Wat dan?
- Bonk wodt lelk op Vlerk. Waoromme?

3. Schobberd! Vereballe!

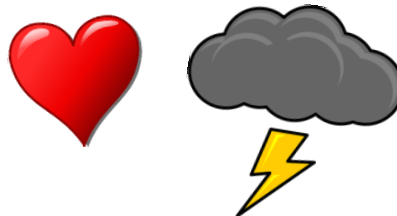
Bonk is lelk op Vlerk.

Hi'j ropt allegere rere woorden naor Vlerk.

Wat beduden die rere woorden?

D'r is haost gieniene die et wet.

Mar ze klinken niet lief. Ze klinken lelk.

Wat vien ie van de woorden hieronder? Klinken ze lief of lelk?

1. Haffelbek

lief

lelk

2. Snutien

lief

lelk

3. Gaffeltange

lief

lelk

4. Sukerpere

lief

lelk

5. Goezerd

lief

lelk

6. Luzekop

lief

lelk

7. Poppien

lief

lelk

8. Honnieponnie

lief

lelk

9. En kuj' zels ok een lief woord bedaecken?

10. En kuj' zels ok een lelk woord bedaecken?

Et meugen woorden wezen die nog niet bestaon.

4. Zovule taelen!

D'r bin hiel vule taelen.
Stellingwarfs vanzels. En Fries. En Nederlaans.
En nog vule meer.

1. Wat veur taelen heb ie wel es heard?

Fries

Nederlaans

Engels

Duuts

Fraans

Maleis

Italiaans

Arabisch

Pools

Chinees

nog een ere tael:

2. Wat veur tael heurt bi'j welk laand of gebied?

Nederlaans *	* Fraans
Duutslaand *	* Fries
Frankriek *	* Deens
Engelaand *	* Nederlaans
Stellingwarf *	* Duuts
Denemarken *	* Engels
Frieslaand *	* Stellingwarfs

5. Taelen lieken op mekaander

D'r bin een hieleboel taelen in de wereld.
Die kuj' vanzels allemaole niet leren.
Mar soms lieken taelen ok wel wat op mekeer.
Kiek mar es naor de woorden hieronder en luuster d'r naor.
Hej' een idee wat et Stellingwarver, Friese of Nederlaanse woord hiervuur is?

Wat betekent et Duutse woord
Sonne

Wat betekent et Engelse woord
welcome

Wat betekent et Duutse woord
Katze

Wat betekent et Engelse woord
cookie

6. Lettersoep

Mit letters kuj' woorden maeken.
De letters moe'n dan in de goeie volgodder staon.
Aanders is et lastig te begriepen.

De letters staon hier deur mekeer.
Schoef mit de letters.
Maek goeie woorden van de lettersoep.

Et bin woorden die we al eerder bruukt hebben.

V e n r s o a t

W d o r o

n â l a d

P r e t a o n

T a l e

í n z

L t e r t e

r s í f e

7. Mooie woorden

Alle taelen hebben eigen woorden.
Sommige woorden bruuk ie hiel vaeke, en goenend bruuk ie haost nooit.
D'r bin mooie woorden en d'r bin raere woorden.
Soms is een woord aorig omdat et een aorige betekenis het.
Soms is een woord aorig omdat et aorig klinkt.
Soms is een woord aorig omdat et een aorig gevuul gef't aj' et uutspreken.

Kiek naor de woorden.
Et bin woorden uut verschillende taelen.
Wat vien ie d'r van? Ie kun meer as ien antwoord kiezen.
Et gef't niks aj' niet weten wat et woord bedudet

1 babbelegoegies (Stellingwarfs)

- ik weet wat dit woord betekent
- ik weet niet wat dit woord betekent

- een mooi woord, want ik hool van malle streken
- een mooi woord, want et klinkt mooi
- een mooi woord, want et is mooi om uut te spreken
- ik vien et niet een mooi woord

2 bjusterbaarlik (Frysk)

- ik weet wat dit woord betekent
- ik weet niet wat dit woord betekent

- een mooi woord, want ik hool van biezondere dingen
- een mooi woord, want et klinkt mooi
- een mooi woord, want et is mooi om uut te spreken
- ik vien et niet een mooi woord

3 hally-trawally (Bildts)

- ik weet wat dit woord betekent
- ik weet niet wat dit woord betekent

- een mooi woord, want ik hool van hadde
- een mooi woord, want et klinkt mooi
- een mooi woord, want et is mooi om uut te spreken
- ik vien et niet in mooi woord

4 kakkerlak (Nederlands)

- ik weet wat dit woord betekent
- ik weet niet wat dit woord betekent

- een mooi woord, want ik hool van kriebelbeesten
- een mooi woord, want et klinkt mooi
- een mooi woord, want et is mooi om uut te spreken
- ik vien et niet een mooi woord

4 whisper (English)

- ik weet wat dit woord betekent
- ik weet niet wat dit woord betekent

- een mooi woord, want ik hool van zachte geluden
- een mooi woord, want et klinkt mooi
- een mooi woord, want et is mooi om uut te spreken
- ik vien et niet een mooi woord

5 Weet ie ok nog een aorig of mooi woord? Schrief et hier op. Et mag in alle taelen.

9. Veur de Tramopdracht

In les 4 maeken we een geheime bosschop.

Dat doen we mit een skytale.

Aj'm al stroken kregen hebben van juf of meester, dan kuj'm al een geheime bosschop maeken.

In les 4 staot hoe as et moet.

Daenk d'r omme dat ere kiender jow bosschop niet zien!

Beweer de strook goed.

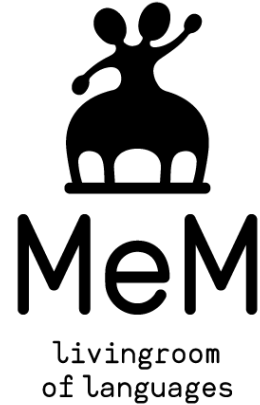
10. Veur de Treinopdracht

In les 4 gaon wi'j op vesite in de Taeletuun.

Wi'j nemen oons mooiste woord mit.

Wat is jow mooiste woord?

Tip: Op www.stellingwarfs.nl staot een lieste mit de mooiste Stellingwarver woorden.

Les 4

Dit is de laeste les van et thema. Hoe lopt et of mit Bonk en Vera?

1. Slotopdracht Tram

Soms wi'j' wat vertellen dat niet iederiene weten mag. D'r bin hiel vule menieren om een geheime bosschop over te brengen. Iene daarvan is de skytale. Al hiel lange leden bruukten de Grieken de skytale al, as ze d'r wisse van wezen wullen dat een bosschop niet lezen wodden kon deur heur vi'jaand. Een skytale is een soorte van waopenstok die an ien kaante dikker is en naor de ere kaante dunder wodt. Om de skytale dri'jden ze een baantien van leer mit een hiele boel letters d'r op. Aj' alliend et baantien zien, kuj' d'r gien woorden op lezen. Deur et baantien om de skytale te dri'jen, kommen de letters naost mekeer en kuj' de bosschop lezen. Je skytale moet dan vanzels al krekt lieke dikke wezen as de skytale van degene die de bosschop maekt het! Aanders kommen de verkeerde letters naost mekaander! Zoe'n bosschop kuj' ok hiel goed zels maeken!

Bi'j et digitale materiaol van disse lessen staot et stappeplan veur et maeken van een bosschop veur een skytale. Meester of juf het ok zoe'n stappeplan in et Stellingwarfs.

2. Slotgesprek over de Tramopdracht

Dit was de laeste opdracht van dit onderwarp. Hoe is et gaon?

Praot mit mekeer over de vraogen:

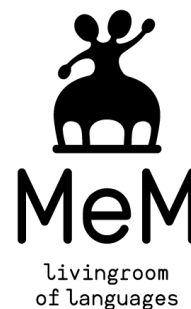
- Hoe was et om een geheime bosschop te maeken?
- Konnen jim de geheime bosschop van aanderen ontciefern?
- Konnen de eren jim geheime bosschop ontciefern?
- In wat veur tael hebben jim de geheime bosschop maekt?
- Weren alle geheime bosschoppen in dezelde tael?
- Wat vienen jim: is de skytale een goeie manier om een geheime bosschop over te brengen?

3. Slotopdracht Trein

In disse les gaon we naor de Taeletuun!

Luuster goed naor juf of meester, dan weten jim doukies goed hoe et gaon zal.

Neem et woord dat jim et aldermooiste vienen ok mit. Dat zal een mooi plakkien kriegen in de Taeletuun.

4. Slotgesprek over de Treinopdracht

Dit was de eindopdracht van dit onderwerp. Hoe is et gaon?

Praot mit mekeer over de vraogen:

- Wat veur keunstobjekten hej'm zien in de Taeletuun?
- Hoe gong et mit et sturen van een bosschop mit de semafoon? Wodde de bosschop begrepen?
- Konnen jim mekeers bosschoppen op de stroken ontcieferen?
- Hoe gong et mit de lettersoep in de viever? Wat was jim mooiste/ grappigste/ beste 'O, was ik mar...'?
- Wat veur geluden hej'm heurd op biezondere plakken? Wat beduden die neffens jim?
- Wat veur taelen bin jim allegere integen kommen in de Taeletuun?

5. Verhael: 'Op Hork' – slot

Komt et goed mit Bonk en Vera?

Et verhael is te vienen op www.stellingwerf-heemkunde.nl. Klik daorveur in de linker kolom op De Taeletuun. Et verhael kuj' daor ok beluusteren.

6. Over 't verhael

Praot mit mekeer over et verhael.

- Bonk zuukt Vera. Waorum wil hi'j heur vienen?
- Bonk vint Vera heur jurk. Hi'j vint een slipper, een kletien, een knieper. Waorum bew eert hi'j alles?
- Bonk dankt dat Vera nog leeft. Wat daenkt Vlerk?
- Bonk zicht een flits. Wat is dat?
- Bonk reddet Vera en nemt heur mit naor zien husien. Waor praoten ze over? Begriepen ze mekaander?

- Wat is een heliograaf?
- Hoe was et sardineblikkien een heliograaf?

Skytale

Neudig:

een stroke pepier
een skytale (dat kan in stok wezen of bgl. een stoel- of taofelpote
een pen of potlood

Hej' een skytale vunnen? Dri'j die stroke d'r omhenne.

Schrief jow bosschop op 'e stroke wiels de stroke nog om je skytale henne zit. Tip!: Plak et begin van de stroke mit een klein stokkien plakbaand an de stok vaaste. Dan schöt de stroke niet zo makkelik los.

Hael de stroke van de stok of en maek de stroke weer in betien plat.

Vul de lege plakken op 'e stroke mit aandere letters, zodat de stroke vol staot mit letters. Zo kan niet iene jow bosschop d'r meer in vienen.

Geef de stroke an degene veur wie de bosschop is. Diegene moet vanzels al weten wat veur stok aj' bruukt hebben, anders kan bi'j de bosschop niet ontcieferen.